Перший підбіг до голуба Степанко. Він обережно взяв закривавленого птаха в долоні і відчув, як тіпалося в нього серце, а очі то заплющувались, то знову розкривалися. Він не пробував вирватися з рук чи навіть поворухнутись.

— Дивись, дивись! — вигукнув один з хлопчаків, показуючи на дзьобик птаха.

Справді, частина верхньої половини дзьоба була відламана і ввесь дзьоб закривавився. Тепер уже не було надії, що птах житиме...

Батькові Степанко розповів, як вони бігли в лузі з купання додому і побачили невисоко вгорі голуба і як із-за верб раптом вихопився шуліка і схопив голуба в кігті. Вони бачили, як безпорадно пручався в пазурах хижака червоний красунь...

Батько оглянув пораненого птаха і сказав:

— Без їжі довго не протягне. Та й бач, який зранений увесь. Щоб трохи заспокоїти сина, мати взяла в нього голуба й обережно змила кров. Степанко розкрив птахові дзьоба і спробував увілляти в горло краплину води. Вода лилася на підлогу, та хлопцеві здавалося, що голуб проковтнув одну малесеньку, як сльоза, краплинку. Тепер хтось із хлопчиків тримав птаха, другий силоміць розкривав йому дзьоба, а Чубарик лив у горло майже неживому птахові ложку за ложкою холодну воду. Все-таки вода лилася на підлогу. Та раптом усі побачили, що голуб почав спрагло ковтати живлющу вологу. Тепер це вже добре було помітно.

Але й після того голуб безпорадно лежав на боці, розчепіривши крило, ніби вкривався ним. Діти намостили птахові м'яку постіль з вати у старій картонній коробці з-під взуття і поставили біля Чубарикового ліжка. Коли вони пішли, Степанко сів біля коробки долі і тривожно

стежив за диханням птаха. Очі в голуба були заплющені, боки то здіймалися, то западали. На зламаному дзьобі закипіла кров.

Степанко дмухав на голуба і знаходив під пір'ям сліди кігтів. Тоді він розшукав пляшечку з зеленкою і помастив ранки. Голуб увесь вкрився зеленими плямами. Та важливо було те, що він жив, хоч і здавалося хвилинами, що помирає...

До вечора він ще тричі напував птаха холодною водою. Раз у раз до хати заходила мати:

— Не морочся з ним, сину, однаково не житиме. Батько теж це каже. А він знає...

Степанко не кидав голуба. Пізно ввечері мати насилу примусила його лягти. Довго не міг заснути Степанко. Усе прислухався, чи не поворухнеться його голуб. Та не почув нічого. А рано-вранці, лише прокинувся, відразу скочив до коробки. Голуб лежав, як і вчора, на боці, розчепіривши одне крило. Тільки очі були розплющені, і він сполохано дивився на хлопця.

— Живий! — закричав гучно Степанко.— Живий!..

Він вибіг з хати до матері. Помчав до неї навпростець по грядках. Мати підгортала картоплю.

— Тепер житиме! Житиме! — гукав до матері ще здаля. Мати кинула сапу і пригорнула Степанка до себе.

— Ах ти ж мій Чубарику невезучий!.. Пробуй ще годувати — може, їстиме.

Степанко знову помчав до хати. Та все ж таки нагодувати птаха не щастило. Голуб рвучко смикав головою, і зернятка пшона розлітались по

підлозі. Зате воду, яку лив йому в дзьоб Степанко з чайної ложки, голуб ковтав охоче, підіймаючи щоразу голову. І раптом хлопчик побачив, як одна краплина води, що впала на купку пшона, втягла в себе кілька зернят. Утворилася зовсім малесенька грудочка з пшоняних зерен. Вона була завбільшки як горошинка. Цю грудочку Степанко поклав голубові на нижню половину дзьоба. Але той не зміг захопити зернята зламаною верхньою половинкою. Тоді Чубарик силоміць розкрив птахові дзьоб і засунув грудочку пшона глибше. Птах не ворухнувся і не ковтав зернят. Тоді Степанко вилив у дзьоб ложечку води. І птах зовсім несподівано підняв угору дзьоб, витягнув шийку й проковтнув і воду, і. зернята. Чубарик заверещав з радості і аж підстрибнув на місці. Потім повторив усе ще раз. Голуб проковтнув знову. Ще раз, і ще, і ще...

І з того дня Чубарик старанно годував свого голуба. Той незабаром звик до свого рятівника і вже не лякався, коли хлопчик брав його в руки.

Минуло багато днів. Минало літо. У сараї, під самим дахом, Чубарик прибив до стіни старий ящик, намостив туди соломи. І голуб там жив. Загоїлися його рани. Він тепер вільно вилітав з сарая і сідав на відчиненому вікні Степанкової кімнати. Якщо хлопчик спав, голуб бігав по підвіконню, надимав воло і довго гудів: "Гу-у, гу-у, гу-у..." І якщо Степанко не прокидався, бо спав тепер міцно, то голуб влітав до кімнати, сідав просто на плече Степанкові, і знову починав гудіти. Чубарик враз прокидався і починав годувати свого улюбленця. Ні, птах лишився жити!

А як він літав!

В одного з сусідів на висілку, молодого шофера вантажної машини, були доброї породи голуби. Після роботи він випускав їх з голубника, і вони самі знімалися з даху і годинами кружляли високо вгорі над своєю домівкою.

Чубариків голуб щоразу з даху свого сарая стежив за цим сусідським табунцем. Степанкові здавалося, що в ясних очах птаха він помічає заздрість. Чудовий його голуб заздрив іншим, які веселим табунцем ширяли так високо в блакиті.

І одного разу, коли сусідські голуби щойно почали підійматися широкими колами вгору, Степанків красень не зміг себе стримати, зірвався з місця і приєднався до гурту. Але він не змішався з чужим табунцем, а літав над ними, трохи вище. Як літав! Захоплений Чубарик не одводив і на мить свого погляду від улюбленця. Навіть сусіда, великий знавець у голуб'ячому спорті, замилувано стежив за "чужаком", а потім таки не витримав і гукнув через два двори до Степанка:

— Оце краса! Оце лідер!.. За таким полетять!

А Чубарик і сам був гордий за свого голуба, за свого Лідера, як прозвав його сусід.

А той підіймався над усіма, на якусь майже невловиму мить спинявся на місці і раптом починав швидко-швидко вертітися через крило й блискавично падати. Нижче й нижче... "Невже не спиниться і впаде на землю?" — спалахувала думка і в Степанка, і в сусіда. Та красень ще високо над землею так само раптово обривав своє падіння і могутнім поривом злітав знову вище за весь табунець і знову перекидався на крило і вертівся, як диск у спортивному змаганні, блискавично падаючи. Це було дивне мистецтво вертуна чудової породи. Він давно не злітав у височінь, скучав за блакиттю, і тепер грався над землею, мабуть, милуючись і сам своєю силою та вправністю...

Уже так високо були голуби, що зіркі Степанкові очі вловлювали тільки темні цятки їх у небі. Потім і ті цяточки важко було вловити в блакиті. Ось вони вже тільки на мить блимнуть в очах і зникають. Ось уже й зовсім не видно їх, зникли з очей.

Чубарик був повен гордощів за свого Лідера. Хлопець не сумнівався, що саме він потягнув усіх інших за собою у височінь. І тільки тепер він помітив, що довкола вже смеркає. Більше й більше. А голуби все не повертаються до своєї домівки. Там, високо, ще світить сонце, і вони купаються в його промінні.

Незабаром потемніло й небо. Висипали зірки. Голубина зграя зосталася ночувати в небі. Чубарик не раз чув, як хвалилися старі голуб'ятники, що їхні голуби іноді залишаються на ночівлю в небі... І коли хлопець уже спав, йому ввижалося, ніби над їхнім висілком кружляють у небі зграйкою зірки і що насправді то не зірки, а голуби. А найбільша зірка — то його Лідер, недарма ж і зірки часом вертяться й падають, як і його голуб.

Був місяць вересень. Якраз почали ходити до школи. Чубарик — уже до третього класу. А тому, що в нього був голуб, він здружився з двома учнями третього класу, у яких теж були голуби. Вони часто ходили один до одного і раз у раз хвалилися своїми улюбленцями. Старший серед них Андрійко, якого залишили на другий рік у третьому класі. От одного разу він і каже своїм дружкам:

— Давайте занесемо по одному голубу куди-небудь кілометрів за п'ять чи й більше. Нехай навчаються відшукувати свою домівку.

Хлопці погодились. Другого дня взяли по голубу і поїхали автобусом до міста. Пішли на Центральний стадіон і там пустили голубів. Потім трохи погуляли по київських вулицях і поїхали додому. Ніхто й не знав, що вони їздили.

Через кілька днів, також утрьох, заносили голубів в інший бік — до сусіднього села. Відразу після школи пішли, а ще й не темніло, як повернулися. Матері Чубарик сказав, що залишився у шкільній майстерні столярувати.

Сподобалася хлопцям ця штука. Повернеться Степанко додому, а Лідер на даху сарая, чекає на нього, щоб нагодував. Уже навчився й сам їсти. Підставиш йому посудину з просом або гречкою, він занурить свій покалічений дзьоб у зерно, потім умокне у воду і ковтає. Незабаром Андрійко підмовив їхати з голубами далеко, до останньої зупинки автобуса за містом — аж за тридцять кілометрів від їхнього висілка, їхати треба було зранку і не йти до школи. Степанко трохи боявся. Та зрештою погодився. Тільки умовились нікому не говорити, щоб ні в школі, ні дома ніхто не взнав. Назбирали за кілька днів грошей на квиток, поїхали. За годину опинились у якомусь невідомому Чубарикові селі. Та Андрійко ходив тут, як у себе вдома. Голубів пустили біля школи. Усе було б добре, якби Андрійко не задрався з учнями, що саме гуляли під час перерви. На щастя, пролунав дзвоник, і учні побігли до класів. Все-таки хтось із учнів дав на прощання стусана Андрійкові, що він аж упав...

Невеселий повертався Степанко додому. Мати виглядала його на хвіртці, бо учні вже давно прийшли додому.

— Уроки готував разом з хлопцями. Задачі рішали...— збрехав матері Степанко.

А ще за кілька днів учителька поставила в щоденнику Степанкові відразу дві двійки — з арифметики й мови. Та двійки не були страшні Чубарикові. Він знав, що вони в нього будуть завжди, бо він невезучий. Гірше було те, що директорка школи покликала до себе батька. Саме цього найбільше боявся хлопець. Батько лагодився їхати в якесь далеке відрядження. З заводу посилали. Коли б директорка повідомила батька на один день пізніше, він уже був би в дорозі, а замість нього пішла б мати. Зовсім було б інакше. Але Чубарикові завжди не везе... До директорки батько пішов перед самим від'їздом. І там він звідкілясь довідався про все: і про двійки, і про далеку подорож з голубами... Хлопець чув, як батько, повернувшись додому, говорив матері:

— Усьому причина — голуби. Хлопець забув і про уроки. Йому, бач, ніколи. Він за голубом світу не бачить. Щастя його, що мені зараз до поїзда їхати, я б з ним не так говорив. Але однаково доведеться йому добре нам'яти чуба...

"Е,— подумав Чубарик, і швидше з хати, та на город, та в кущі.— Пережду, поки батько не поїде",— вирішив. Потім переліз через паркан і — в луг. Не знайдуть!..

А коли години за три повернувся додому, батька не застав. "Ну, от і чуб цілий",— подумав хлопець і зрадів. Пішов у сарай до свого голуба, а його немає. Побіг стривожений до матері. Щось тут відчув він не зовсім добре. І справді, мати сказала, що батько забрав голуба з собою і пустить його аж за тисячу кілометрів від домівки.

— Так що попрощайся з своїм вертуном. Повертися тепер сам. А за що тобі це — добре знаєш...

Упав Чубарик лицем у подушку і розплакався так, як ще ніколи не плакав. Та мати й не підійшла цього разу до нього.

Нікому в школі не розповів Чубарик про своє горе, а тільки сидів собі тихо, ні до кого не говорив і не вибігав, як досі, на перервах гуляти. І часто нишком плакав. Хлопці питали, і вчителька допитувалась — не сказав Степанко, чого сумує. Минали дні, а він не веселішав. Спитає його що-не-будь вчителька на уроці, як і інших, а він підхопиться і стоїть мовчки. А почне вчителька розпитувати, чого він такий, Степанко візьме й розплачеться, як дитина. Одного разу прийшла вчителька до Степанкової матері. Зачинилися в другій кімнаті. Довго сиділи. А коли вчителька пішла, мати сказала Степанкові:

— Батько повернеться, купимо тобі пару ще кращих голубів. Батько справжнього голубника змайструє. А плакати годі. Подивись, який став...

Степанко розплакався:

— Хто його там годуватиме?

— Знайде собі.

— Не знайде...

Горе його було таке велике, що він і сам відмовлявся їсти. І таки й справді змарнів. Часто кудись ходив самотою. А повертався — мати бачила на його обличчі сліди від сліз...

Десь аж на десятий день повернувся з відрядження батько...

Як і щоночі тепер, Чубарик спав тривожно, кидався, щось вигукував. І щоночі снився йому Лідер. Приснився він і тепер аж на самому світанку, та ще якось так приснився, як ніколи. Нібито прилинула звідкілясь невідома Степанкові голубка, сіла на голубничок, на ту поличку, що навскоси по даху прибита. А Лідер ходить круг неї, низько надимає воло та все: "У-у-у... у-у-у..." І хвіст розчепірив віялом, аж по поличці мете. Мріяв Степанко, щоб у Лідера була своя голубка і гніздечко. А ось якась і приблукала, та гарна-гарна, сама біла, а крильця червоні-червоні, наче вона в джемпері яскравому. Щось голубка Лідерові скаже тихенько, а він тоді знову: "У-у-у... у-у-у..." Та ще дужче воло надимає. І з радості Чубарик як заверещить уві сні — і прокинувся. Чарівний сон пропав, а тільки вуркотіння чути над самим вухом. Протер Чубарик очі, а над ним його Лідер, по дерев'яній спинці ліжка ходить та: "У-у-у... у-у-у..." Його будить, їсти просить.

Чубарик як підскочив на ліжку, як закричить з радості. А Лідер сам у руки йде. Степанко його цілує, до лиця тулить, по ліжку скаче і все не вірить, що це йому не ввижається уві сні. Аж тут стурбовані й перелякані мати й батько повбігали. Вони щойно прокинулись. У матері

аж сльоза покотилась по щоці. А вкрай здивований батько тільки й вигукнув:

— Ти дивись! Більш як тисяча километрів — а знайшов... Оце дружба!..

1 Лідер — той, що йде попереду.